

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

DEVLET BAŞKANLARI ve DÖNEM SINIRI
(Dünyada Seçilmiş Siyasi Liderler Ne Kadar Bir Süre ve Kaç Dönem Görev Yapıyorlar?)*

Coşkun Can AKTAN

Prof.Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Serdar YAY¹

Doç.Dr.

Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: serdaryay@sdu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8726-744X

Öz

Dünyanın hemen her bölgesinde özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren demokratik standartlarda gerileme, seçimli demokrasiden seçimli otokrasiye yönelme, otoriter rejimlerin yükselişi vb. konular geniş biçimde tartışılmaktadır. Uzun süreli ve kalıcı siyasi liderliğin olumsuz sonuçlarının anlaşılması üzerine devlet başkanlarının görev sürelerinin sınırlandırılması ve dönemsel sınır uygulamaları gündemde olan bir konudur. Biz bu çalışmamızda dünyada uzun süreli, uzatmalı ve kalıcı iktidar mücadelesini daha iyi anlayabilmemiz için dünya ülkelerindeki “dönem sınırı” uygulamalarını inceleyeceğiz. Dünyada devlet

---

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** serdaryay@sdu.edu.tr

Atıf (APA): Aktan, C. C. & Yay, S., (2021), Devlet Başkanları ve Dönem Sınırı (Dünyada Seçilmiş Siyasi Liderler Ne Kadar Bir Süre ve Kaç Dönem Görev Yapıyorlar?), Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 13 (2): 111-137., <https://doi.org/10.53881/hiad.973077>

Lisans: Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır.

başkanlarının kaç dönem görev yapma imkanına sahip olduklarının karşılaştırmalı bir analizini yapmak anayasal demokrasilerde dönem sınırının tesis edilmesinin gerekçelerini anlamak için fevkalade önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Görev Süresi, Dönemsel Sınır, Devlet Başkanlığı, Başkanlık, Siyasi Rejimler, Demokrasi*

Alan Tanımı: *Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi, Kamu Tercihi*

HEADS OF STATE AND TERM LIMIT (How Long and How Many Terms Do Elected Political Leaders Serve?)

Abstract

In almost every region of the world, especially since the mid-1990s, Backsliding of democracy, the shift from electoral democracy to electoral autocracy, the rise of authoritarian regimes etc. topics are widely discussed. Restricting the term of office of heads of state and implementing term limits are a hot topic after understanding the negative consequences of long-term and permanent political leadership. In this study, we will examine the "term limit" practices in the countries of the world so that we can better understand the long-term, prolonged and permanent power struggle in the world. Making a comparative analysis of how many terms the heads of state have the opportunity to serve in the world is extremely important in order to understand the reasons for establishing the term limit in constitutional democracies.

Key Words: *Term of Office, Term Limit, Head of State, Presidency, Political Regimes, Democracy*

JEL Codes: *D70, D72, N4, N40*

I. GİRİŞ

Günümüzde kendini “demokrasi” ya da “cumhuriyet” olarak adlandıran ülkelerin tamamında bir seçim ve oylama sistemi mevcuttur. Doğal olarak her siyasi parti ve onun başındaki siyasi lider ve partizan kadroları bir sonraki seçimde tekrar iktidarda kalmak için yarış içerisindedirler. Bu demokrasinin doğasına aykırı olan bir durum değildir. Ancak seçime dayalı demokrasilerde halkın oylarıyla da olsa

çok uzun süre iktidarda bulunmak bir süre sonra pek çok yozlaşmayı da beraberinde getirebilmektedir. İktidarda bulunan siyasi partinin başında bulunan siyasi liderin güç ve ihtiras tutkuları bir süre sonra her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalma, iktidarda kalma süresini uzatma ve kalıcı bir iktidar tesis etme durumuna dönüşebilmektedir. Modern seçime dayalı demokasilerde otokraziye doğru evrilme eğiliminin özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yükselme eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz. Biz bu çalışmamızda dünyada uzun süreli, uzatmalı ve kalıcı iktidar mücadelesini daha iyi anlayabilmemiz için dünya ülkelerindeki “*dönem sınırı*” (*term limits*) uygulamalarını inceleyeceğiz. Dünyada devlet başkanlarının kaç dönem görev yapma imkanına sahip olduklarının karşılaştırmalı bir analizini yapmak anayasal demokrasilerde dönem sınırının tesis edilmesinin gerekçelerini anlamak için fevkalade önemlidir.

II. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN UYGULANDIĞI ÜLKELERDE DÖNEM SINIRLAMASI

Dünya'da halen başkanlık sistemini uygulayan 50'nin üzerinde ülke bulunmaktadır. Önemle belirtelim ki başkanlık sistemi uygulaması konusunda ülkelerarasında önemli farklılıklar söz konusudur. Bu nedenle tabloda yapacağımız karşılaştırmalar sadece görev süresi konusunda genel bir fikir vermesi açısından bir değer taşımaktadır.

Tablo 1'de başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde yaygın olarak (4+4), (5+5), (6+6) ve (7+7) gibi muhtelif şekillerde iki dönem kısıtlamasının uygulandığı görülmektedir. İki dönem görev süresi sınırı, bir kişinin ömrü boyunca devlet başkanlığı makamında en fazla iki dönem görev yapabilmesidir. Bu ülkelerin bir kısmında ardışık iki dönem kuralı geçerli olup, çok az bir kısmında ise devlet başkanının iki ardışık dönemde görevde kalmasının ardından belirli bir dönem geçtikten sonra yeniden aday olabilmesine ve seçilebilmesine imkan tanınmaktadır.

Devlet başkanlığı için seçilme süresini yıl olarak belirleyen ancak bir dönemsel sınır öngörmeyen ülkelerin yanı sıra, geçmişten önemli dersler çıkardıkları için devlet başkanının görev süresini tek dönem ile kısıtlayan birkaç ülke bulunmaktadır. Tek dönem sınırı, bir kimsenin hayatı boyunca yalnızca tek bir dönem için devlet başkanlığına seçilebilmesine imkan tanımaktadır. Tek dönem kuralı uygulayan ülkelerin ekseriyeti Latin Amerika ülkeleridir. Sınırsız

seçilebilme hakkının geçerli olduğu ülkelerde bulunmaktadır. Belarus, Bolivya, Çad, Gambiya, Nikaragua, Peru, Sudan, Surinam, Togo, Uganda, Uruguay, Gabon, Kamerun, Yemen ve Venezuela bunlar arasındadır.

Tablo-1: Başkanlık Sisteminin Uygulandığı Ülkelerde Görev Süresi Sınırlaması

Dönemsel Sınır	Ülke
(4) yıl tek dönem	Guatemala, Honduras, Kolombiya
(5) yıl tek dönem	El Salvador, Güney Kore, Paraguay
(6) yıl tek dönem	Filipinler, Meksika
(4+4) yıl iki dönem	Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin*, Brezilya*, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Gana, Nijerya, Palau
(5+5) yıl iki dönem	Afganistan, Angola, Benin, Endonezya, Fildişi Sahili, Güney Sudan, Kazakistan, Kıbrıs, Malavi, Maldivler, Mozambik, Namibya, Nyanmar, Özbekistan, Panama, Ruanda, Seyşeller, Sierra Leone, Sri Lanka, Tanzanya, Türkiye, Zambiya
(6+6) yıl iki dönem	Gine, Liberya
(7+7) yıl iki dönem	Burundi, Ekvator Ginesi
(4+4+4) yıl üç dönem	İran**
(5+5+5) yıl üç dönem	Kongo
Sınırsız (4) yıllık dönem	Kosta Rika***, Şili***
Sınırsız (5) yıllık dönem	Belarus, Bolivya, Çad, Gambiya, Komorlar****, Nikaragua, Peru****, Sudan, Surinam, Togo, Uganda, Uruguay****
Sınırsız (6) yıllık dönem	Venezuela
Sınırsız (7) yıllık dönem	Gabon, Kamerun, Yemen

* Devlet Başkanı iki ardışık dönemde (4+4) görev yaptıktan bir dönem (4) sonra yeniden görev yapabilir.

**Devlet Başkanı iki dönem (4+4) görev yaptıktan bir dönem (4) sonra yalnızca üçüncü döneminde (4) görev yapabilir.

***Devlet Başkanı ardışık olmayan 4 yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

****Devlet Başkanı ardışık olmayan 5 yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

III. YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİNİN UYGULANDIĞI ÜLKELERDE DÖNEM SINIRLAMASI

Dünya'da halen yarı başkanlık sisteminin uygulandığı ülke sayısı yaklaşık 30 dolayındadır. Başkanlık sisteminde olduğu gibi yarı başkanlık sisteminde de (4+4), (5+5), (6+6) ve (7+7) gibi muhtelif şekillerde iki dönem, tek dönem ve sınırsız dönem uygulamalarının tercih edildiği görülmektedir.

Yarı başkanlık sisteminin geçerli olduğu ülkelerde en yaygın olarak iki dönem sınırının uygulandığı görülmektedir. Ayrıca, tıpkı başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde olduğu gibi bu ülkelerin de bir kısmında ardışık iki dönem kuralı geçerli olup, çok az bir kısmında ise devlet başkanının iki ardışık dönemde görevde kalmasının ardından bir dönem sonra yeniden aday olabilmesine ve seçilebilmesine olanak tanınmaktadır.

Devlet başkanlığı için seçilme süresini yıl olarak belirleyen ancak bir dönemsel sınır öngörmeyen az sayıdaki ülkenin yanı sıra, yarı başkanlık sisteminde tek dönem sınırının geçerli olduğu yalnızca bir ülke bulunmaktadır.

Son olarak belirtmek gerekirse, yarı başkanlık sisteminin uygulandığı bu ülkelerin tamamında görev süresinin sınırlandırılmasına dair bir çeşit kural bulunmaktadır.

Tablo-2: Yarı Başkanlık Sisteminin Uygulandığı Ülkelerde Görev Süresi Sınırlaması

Dönemsel Sınır	Ülke
(6) yıl Tek dönem	Kırgızistan
(4+4) yıl iki dönem	Filistin*, Tayvan*
(5+5) yıl iki dönem	Burkina Faso, Cezayir, Fransa**, Gine-Bissau, Guyana, Haiti, Hırvatistan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Madagaskar, Mali, Moritanya, Nijer, Portekiz***, Romanya, São Tomé ve Príncipe, Senegal, Ukrayna, Zimbabve
(6+6) yıl iki dönem	Gürcistan, Mısır, Rusya
(7+7) yıl iki dönem	Suriye, Tacikistan
Sınırsız (5) yıllık dönem	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Cibuti
Sınırsız (7) yıllık dönem	Azerbaycan

* Devlet Başkanı yalnızca iki ardışık dönemde (4+4) görev yapabilir.

**Devlet Başkanı yalnızca iki ardışık dönemde (5+5) görev yapabilir.

***Devlet Başkanı iki ardışık dönemde (5+5) görev yaptıktan bir dönem (5) sonra yeniden görev yapabilir.

IV. AFRIKA ÜLKELERİNDE DÖNEM SINIRLAMASI

Günümüzde dünyanın en az gelişmiş ülkelerinin neredeyse tamamı Afrika kıtasında yer almaktadır. Sömürge yönetimleri altında uzunca yıllar büyük sıkıntılar çeken Afrika kıtası ülkelerinin demokrasiye geçiş süreçleri de zaman almıştır. Bununla birlikte Afrika ülkelerinde genel eğilimin devlet başkanlarının görev süresine iki dönem sınırlama getirmek olduğu görülmektedir.

Muhtelif sebepler ile birlikte, Afrika kıtası ülkelerinin anayasalarında devlet başkanının görevde kalma süresine iki dönem sınırı getirmesinin başlıca sebeplerinden birisi söz konusu yeni demokrasilerin anayasalarının Amerika Birleşik Devletleri anayasasından etkilenecek hazırlanmış olmasıdır. Öte yandan, Afrika ülkelerinin demokrasiye geçiş sürecinin sancılı olmasının ve anayasalarında iki dönem kısıtlamasına yer verilmesinin diğer bir nedeni ise kıta tarihinin geçmişinin ve hatta bugünün askeri diktatörlüklere ve kanlı iç savaşlara şahit olmasındandır. Hemen belirtelim ki, Afrika kıtasında halen mevcut anayasalarında devlet başkanlarının görevde kalmasına dair dönemsel sınıra yer vermeyen muhtelif ülkeler mevcuttur. Bu ülkeler Esvatini, Eritre, Fas, Lesotho, Libya ve Somali'dir. Birleşmiş Milletler tarafından henüz tanınmayan Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti'nde de devlet başkanının görev süresinin kısıtlanmasına dair herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Esvatini, Fas ve Lesotho'da monarşi rejimi geçerli iken, Eritre'de ise 1993 yılında Etiyopya'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanmasından günümüze dek Isaias Afewerki başkanlığında geçici hükümet görevini sürdürmektedir.

Afrika kıtasında aralıklı tekrar seçilmeyi benimseyen tek ülke Cabo Verde'dir. Bu ülkede arka arkaya iki dönem görev yapan bir devlet başkanı bir dönem bekledikten sonra tekrar devlet başkanlığı için aday olma ve yarışabilme hakkına sahiptir.

Kongo Afrika kıtasında yer alan ülkeler içerisinde (5+5+5) yıl üç dönem sınırı getiren tek ülke olarak dikkat çekmektedir. Cibuti, Çad, Gambia, Komorlar, Mauritius, Sudan, Togo, Uganda, Gabon ve Kamerun'da sınırsız görev yapma hakkı bulunmaktadır.

Tablo-3: Afrika Ülkelerinde Devlet Başkanlarının Görev Süresi Üzerine Sınırlama

Dönemsel Sınır	Ülke
Görev Sınırlaması Yok	Esvatini, Eritre, Fas, Lesotho, Libya, Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti, Somali
(4+4) yıl iki dönem	Gana, Nijerya
(5+5) yıl iki dönem	Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Cezayir, Cabo Verde*, Fildişi Sahili, Gine-Bissau, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Kenya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nijer, Myanmar, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ruanda, São Tomé ve Príncipe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somaliland, Tanzanya, Tunus, Zambiya, Zimbabve
(6+6) yıl iki dönem	Etiyopya, Gine, Liberya, Mısır
(7+7) yıl iki dönem	Burundi, Ekvator Ginesi
(5+5+5) yıl üç dönem	Kongo
Sınırsız (5) yıllık dönem	Cibuti, Çad, Gambiya, Komorlar**, Mauritius, Sudan, Togo, Uganda
Sınırsız (7) yıllık dönem	Gabon, Kamerun

*Devlet Başkanı iki dönem (5+5) görev yaptıktan yalnızca bir dönem (5) sonra üçüncü döneminde (5) görev yapabilir.

**Devlet Başkanı ardışık olmayan 5 yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

AFRİKA ÜLKELERİNDE DÖNEM SINIRLAMASI

(Görev Süresi Sınırının Değiştirilmesi veya Ortadan Kaldırılmasına dair Teşebbüsler; Görev Süresi Sınırının Tamamlanması ile Görev Bırakılan Ülkeler/ Devlet Başkanları vs.)

Tablo 4'te yakın tarihte Afrika kıtasında yer alan ülkelerde devlet başkanlarının anayasal görev süresi sınırının değiştirilmesi veya ortadan kaldırılmasına yönelik teşebbüste bulunan devlet başkanlarının yanı sıra görev süresini muhafaza eden ve görev süresi sınırının tamamlanması ile görevi bırakan devlet başkanları yer almaktadır.

Burundi'de 2015'te tartışmalı bir üçüncü dönem kararının ardından, yeni bir anayasa, 2018'de cumhurbaşkanlığı sürelerini 5 yıldan 7 yıla çıkarmıştır. Cezayir'de 2016'da yapılan anayasa değişikliği ile Abdelaziz Bouteflika'nın 2019'da beşinci dönem için aday olmasına imkan sağlanmıştır. Cibuti'de 2010 yılında gerçekleştirilen referandum ile İsmail O. Guelleh'in yeniden seçilebilmesi için devlet başkanının görev süresi kısıtlaması kaldırılmıştır.

Gine'de 2020 yılında gerçekleştirilen tartışmalı referandumda kabul edilen yeni bir anayasa, Alpha Condé'nin 2020'de üçüncü bir dönem ve 2026'da teorik olarak dördüncü bir dönem için aday olmasına olanak tanımıştır. Togo'da da benzer bir durum geçerli olmuştur. 2019 yılında gerçekleştirilen anayasa referandumu ile Faure Gnassingbé'nin 2020'de dördüncü dönem ve 2025'te teorik olarak beşinci dönem için aday olması imkanı yaratılmıştır.

Uganda'da 2018 yılında kabul edilen yeni anayasa ile İdriss D. Itno'nun 2021'de altıncı dönem için aday olması hakkı sağlanmıştır. Ruanda'da 2015 yılında gerçekleştirilen tartışmaları referandum ile Paul Kagame'nin potansiyel olarak 2034'e kadar iktidarda kalabilmesinin yolu açılmıştır. Afrika kıtasında yer alan ülkelere 3 dönem sınırının geçerli olduğu tek ülke olan Kongo'da bu değişiklik 2015 yılında kabul edilen yeni bir anayasa ile gerçekleşmiş ve Denis S. Nguesso'nun görev süresinin uzatılması sağlanmıştır.

Güney Sudan'da Salva K. Mayardit'in 2015'te sona eren görev süresi 2018'de yapılan anayasa değişiklikleri ve 2020'de kurulan yeni bir birlik hükümeti sayesinde 2023 yılına kadar uzatılmıştır. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde devlet başkanı Joseph K. Kabange'nin 2016 yılında görev süresi dolmasına rağmen, 2018 yılında gerçekleştirilen tartışmalı seçimlere kadar görevde kalmıştır.

Komorlar'da 2018 yılında gerçekleştirilen referandum ile Assoumani Azali'nin yeniden aday olabilmesi ve seçilmesi için, devlet başkanının ardışık dönemlerde seçilebilmesi kuralı esnetilmiş ve 2021 yılında gerçekleştirilmesi gereken seçimlerin de 2019 yılına çekilmesi kararlaştırılmıştır. Mısır'da Abdülfettah S. H. H. es-Sisi'nin (6+6) iki dönemlik görev süresi sınırı 2019 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile uzatılmış ve ona 2030'da sona erecek olan imkan sağlanmıştır. Fildişi Sahili'nde 2016 yılında kabul edilen yeni anayasa ile Alassane Ouattara'nın 2020'de üçüncü, 2025'te teorik olarak dördüncü bir dönem için aday olmasına olanak sağlanmıştır.

Gabon'da 2003 yılında yapılan referandumda devlet başkanı Ali B. Ondimba'nın yeniden seçilebilmesi için devlet başkanının görev süresi sınırı kaldırılmıştır. Çad'da 2018 yılında kabul edilen yeni anayasa ile devlet başkanı İdriss D. Itno'nun görevde kalma süresi uzatılmıştır. Son olarak Kamerun'da 2008 yılında gerçekleştirilen referandum ile devlet başkanı Paul Biya'nın yeniden göreve gelebilmesi için devlet başkanının diğer pek çok Afrika ülkelerinde olduğu gibi iki dönem görev süresi sınırı kaldırılmıştır.

Tablo-4: Afrika Kıtasında Devlet Başkanlarının Anayasal Görev Süresi Sınırlamaları

Görev Süresi Sınırının Değiştirilmesi veya Ortadan Kaldırılmasına dair Teşebbüsler		Görev Süresi Sınırının Tamamlanması ile Görev Bırakılan Ülkeler/ Devlet Başkanları
Görev Süresi Sınırı Değiştirilen veya Ortadan Kaldırılan Ülkeler / Devlet Başkanları	Görev Süresi Sınırı Muhafaza Edilen Ülkeler / Devlet Başkanları	
Burundi / Pierre Nkurunziza (2005, 2018)	Benin / Patrice Talon (2017)	Botsvana / Festus Mogae (2008)
Cezayir / Abdülaziz Buteflika (2008, 2016)	Burkina Faso / Blaise Compaoré (2014)	Cabo Verde / António M. M. G. Monteiro (2001)
Cibuti / İsmail O. Guelleh (2010)	Malavi / Elson B. Muluzi (2003)	Gana / Jerry J. Rawlings (2001)
Çad / İdriss D. Itno (2005, 2018)	Nijerya / Oluşegun M. O. A. Obasanjo (2006)	Güney Afrika Cumhuriyeti / Thabo M. Mbeki (2008)
Fildişi Sahili / Alassane D. Ouattara (2016)	Senegal / Abdoulaye Wade (2012)	Kenya / Daniel T. arap Moi (2002)
Gabon / Ali B. Ondimba (2003)	Zambiya / Frederick J. T. Chiluba (2001)	Liberya / Ellen J. Sirleaf (2018)
Gine / Lansana Conté (2001), Alpha Condé (2020)		Mali / Alpha O. Konaré (2002)
Güney Sudan / Salva K. Mayardit (2015, 2018)		Mauritius / Cassam Uteem (2002)
Kamerun / Paul Biya (2008)		Moritanya / Mohamed O. A. Aziz (2019)
Kongo / Denis S. Nguesso (2015)		Mozambik / Joaquim A. Chissano (2005)

Kongo Demokratik Cumhuriyeti / Joseph K. Kabange (2016)		Namibya / Hifikepunye Pohamya (2015)
Komorlar / Assoumani Azali (2018)		Niger / Mahamadou Issoufo (2021)
Mısır / Abdülfettah S. H. H. es-Sisi (2019)		São Tomé ve Príncipe / Patrice Troovada (2001)
Ruanda / Paul Kagame (2015)		Sierra Leone / Ahmad T. Kabbah (2007)
Togo / Gnassingbé Eyadéma (2002, 2019)		Tanzanya / Hussein A. Mwinyi (1995)
Uganda / Yoweri K. Museveni (2005, 2017)		

Kaynak: Siegle, J. & Cook, C. 2021. Circumvention of Term Limits Weakens Governance in Africa. <https://africacenter.org/spotlight/circumvention-of-term-limits-weakens-governance-in-africa/>dan yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

V. ASYA ÜLKELERİNDE DÖNEM SINIRLAMASI

Devlet başkanının görev süresine dair farklı uygulamalar en yaygın olarak Asya kıtasında görülmektedir. Asya kıtasında yer alan ülkelerden Filipinler ve Güney Kore olmak üzere bazı ülkelerin otoriter rejimler sonrası devlet başkanının görev süresini yalnızca bir dönem ile sınırlı tuttuğu görülmektedir. Örneğin, Filipinler'de 1962-1986 yılları arasında Ferdinand Marcos dönemi yaşanmış ve bu dönem içerisinde devlet başkanın ülkeyi kararnameler vasıtasıyla yönettiği ve pek çok özgürlüğü baskıladığı, totaliter bir rejimin ortaya çıktığı görülmüştür. Filipinler'de 1987 yılında yapılan anayasa reformu ile devlet başkanının görev süresi (6) yıllık bir dönem ile sınırlandırılmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından henüz tanınmayan Filistin ve Tayvan başta olmak üzere kıtada yer alan yaklaşık 20 ülkede (4+4), (5+5), (6+6) ve (7+7) olmak üzere iki dönem sınırı yürürlüktedir. Ancak, tıpkı Afrika kıtasında yer alan ülkelerde görüldüğü gibi devlet başkanlarının görev süresini uzatmaya yönelik bazı teşebbüsler de görülmektedir. Örneğin, 2020 yılında Rusya'da gerçekleştirilen tartışmalı anayasa referandumu ile devlet başkanı Vladimir Putin'in 2036 yılına kadar görevde kalabilmesinin önü açılmıştır.

Asya kıtasında yer alan ülkelerden aralıklı tekrar seçilmeyi benimseyen yalnızca bir ülke olduğu görülmektedir. İran'da arka arkaya iki dönem görev yapan bir devlet başkanı bir dönem bekledikten sonra tekrar devlet başkanlığı için aday olma ve yarışabilme hakkına sahiptir. Japonya, Çin, Hindistan,, Vietnam, Singapur, Azerbaycan, Türkmenistan ve Yemen'de devlet başkanlarının anayasal olarak vatandaşların seçilebildikleri sürece devlet başkanlığı görevi yapabilmelerine izin verilmektedir. Lübnan'da bu kurala ardışık dönemlerde aday olamama şartı eklenmiştir. Umman, Katar, Suudi Arabistan, Ürdün, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn gibi ülkeler esasen hanedan devletleri olarak adlandırılabilirler. Bunlardan Suudi Arabistan'da katı bir mutlak monarşi rejimi söz konusudur. Diğer körfez ülkelerinde ise devlet başkanı yanısıra parlamento da söz konusudur; dolayısıyla bir anayasal monarşi rejimi yürürlüktedir.

Tablo-5: Asya Ülkelerinde Devlet Başkanlarının Görev Süresi Üzerine Sınırlama

Dönemsel Sınır	Ülke
Görev Sınırlaması Yok	Bahreyn, Bhutan, Birleşik Arap Emirlikleri, Brunei, Katar, Kamboçya, Kuveyt, Nepal, Suudi Arabistan, Tayland, Umman, Ürdün
(5) yıl tek dönem	Güney Kore
(6) yıl tek dönem	Filipinler, Kırgızistan
(7) yıl tek dönem	Ermenistan, İsrail
(4+4) yıl iki dönem	Irak, Filistin*, Moğolistan, Tayvan*
(5+5) yıl iki dönem	Afganistan, Bangladeş, Doğu Timor, Endonezya, Kazakistan, Laos, Maldivler, Özbekistan, Pakistan, Sri Lanka
(6+6) yıl iki dönem	Gürcistan, Rusya
(7+7) yıl iki dönem	Suriye, Tacikistan
(4+4+4) yıl üç dönem	İran**
Sınırsız (4) yıllık dönem	Japonya
Sınırsız (5) yıllık dönem	Çin, Hindistan, Kuzey Kore, Malezya***, Vietnam
Sınırsız (6) yıllık dönem	Lübnan****, Singapur
Sınırsız (7) yıllık dönem	Azerbaycan, Türkmenistan, Yemen

* Devlet Başkanı yalnızca iki ardışık dönemde (4+4) görev yapabilir.

**Devlet Başkanı iki dönem (4+4) görev yaptıktan yalnızca bir dönem (4) sonra üçüncü döneminde (4) görev yapabilir.

***Devlet Başkanı (Yüce Başkan) Malezya'yı meydana getiren eyaletlerin krallarından sırasıyla seçtiğinden, devlet başkanının görevde kalma süresi fiilen sınırsız birbirini takip etmeyen (5) yıllık dönemlerdir.

****Devlet Başkanı ardışık olmayan 6 yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

VI. OKYANUSYA ÜLKELERİNDE DÖNEM SINIRLAMASI

Az sayıda ülkeyi içerisinde barındıran Okyanusya kıtasında yaygın rejim türünün monarşi olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ülkelerin önemli bir kısmı İngiliz Milletler Cemiyeti'nin de üyesidir.

Okyanusya kıtasında yer alan toplam 14 ülkenin 6'sında (3+3), (4+4) ve (5+5) olmak üzere devlet başkanının görevde kalma süresinde iki dönem kuralı yürürlüktedir.

Okyanusya kıtasında yer alan ülkelere yalnızca 1980 yılında bağımsızlığını ilan eden ve yeni bir ülke olan Vanuatu'da devlet başkanının görev süresi tek dönem ile sınırlandırılmıştır. Son olarak Kiribati'de ise dünyada çok yaygın olmayan üç dönem sınırlandırmasının yürürlükte olduğu görülmektedir.

Tablo-6: Okyanusya Ülkelerinde Devlet Başkanlarının Görev Süresi Üzerine Sınırlama

Dönemsel Sınır	Ülke
Görev Sınırlaması Yok	Avustralya, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Tonga, Tuvalu, Yeni Zelanda
(5) yıl tek dönem	Vanuatu
(3+3) yıl iki dönem	Fiji, Nauru
(4+4) yıl iki dönem	Marshall Adaları, Mikronezya, Palau
(5+5) yıl iki dönem	Samoa
(4+4+4) yıl üç dönem	Kiribati

VII. AMERİKA KITASINDA DÖNEM SINIRLAMASI

Amerika Birleşik Devletleri'nde iki dönem kuralı geçerlidir. Bu durum 1951 yılında anayasal olarak düzenlenmiş ise de ilk başkan George Washington'dan itibaren bu tercih teamül haline gelmiştir. Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri içerisinde Amerika Birleşik Devletleri dışında iki dönem sınırını (4+4) veya (5+5) şeklinde olmak üzere kabul eden 11 ülke daha bulunmaktadır. Bu ülkelerden yalnızca Brezilya ve Arjantin'de arka arkaya iki dönem görev yapan bir devlet başkanı bir dönem bekledikten sonra tekrar devlet başkanlığı için aday olma ve yarışabilme hakkına sahiptir. Kuzey ve Güney Amerika ülkelerinde Arjantin ve Brezilya dışında aralıklı tekrar seçilmeyi benimseyen diğer ülkeler Kosta Rika, Şili ve Uruguay'dır. Bu ülkelerde devlet başkanı bir dönem seçildikten sonra bir sonraki dönem bekleme kuralı geçerlidir. Venezuela, Bolivya, Nikaragua ve Surinam'da ise bekleme kuralı söz konusu değildir ve devlet başkanı sınırsız kez aday olma ve yarışabilme hakkına sahiptir.

Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri arasında tek dönem tercihinde bulunan ülkelerin, kıta ülkeleri içerisindeki oranı hiç de az değildir. Guatemala, Kolombiya, El Salvador, Paraguay ve Meksika'da tek dönem sınırı bulunmaktadır. Elbette kıtada tek dönem tercihinin nedeni bu ülkelerin tarihsel geçmişinde yaşanan acı askeri darbe ve uzun süren diktatörlük tecrübeleridir. Örneğin, Meksika'da Porfirio Diaz ve Paraguay'da Alfred Stronessner dönemlerinin hemen akabinde bu ülkelerde tek dönem sınırını kabul edilmiştir.

Amerika kıtasında yer alan ülkelere Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Grenada, Jamaika, Kanada, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler'de monarşi rejimi yürürlüktedir. Ayrıca bu ülkelerin tamamı İngiliz Milletler Cemiyeti'nin de üyesidir. Söz konusu kıtada dikkat çeken bir diğer ülke ise 1959 yılından beri tek parti rejiminin geçerli olduğu Küba'dır.

Tablo-7: Kuzey ve Güney Amerika Ülkelerinde Devlet Başkanlarının Görev Süresi Üzerine Sınırlama

Dönemsel Sınır	Ülke
Görev Sınırlaması Yok	Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Grenada, Jamaika, Kanada, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler
(4) yıl tek dönem	Guatemala, Kolombiya
(5) yıl tek dönem	El Salvador, Paraguay
(6) yıl tek dönem	Meksika
(4+4) yıl iki dönem	Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin*, Brezilya*, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Honduras
(5+5) yıl iki dönem	Dominika, Guyana, Haiti, Küba, Panama, Trinidad Tobago
Sınırsız (4) yıllık dönem	Kosta Rika**, Şili**
Sınırsız (5) yıllık dönem	Bolivya, Nikaragua, Peru***, Surinam, Uruguay***
Sınırsız (6) yıllık dönem	Venezuela

* Devlet Başkanı iki ardışık dönemde (4+4) görev yaptıktan bir dönem (4) sonra yeniden görev yapabilir.

**Devlet Başkanı ardışık olmayan 4 yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

***Devlet Başkanı ardışık olmayan 5 yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

VIII. AVRUPA ÜLKELERİNDE DÖNEM SINIRLAMASI

Avrupa'da hakim olan siyasi rejim başkanlık değil, parlamenter sistemdir. Dolayısıyla bu ülkelerdeki devlet başkanlığı ve başbakanlık makamını başkanlık sistemindeki Başkanlık (Presidency) makamı ile karıştırmamak gerekir.

Avrupa'da (4+4), (5+5), (6+6) ve (7+7) olmak üzere iki dönem kuralını benimseyen muhtelif ülkeler bulunmaktadır. Avrupa kıtasında ardışık iki dönem kuralını benimseyen başlıca ülkeler şunlardır: Bosna Hersek, Bulgaristan, Çekya, Finlandiya, Fransa, Kıbrıs, Portekiz, Slovakya ve Ukrayna. Bu ülkelerden Bosna Hersek ve Portekiz'de arka arkaya iki dönem görev yapan bir devlet başkanı bir dönem bekledikten sonra tekrar devlet başkanlığı için aday olma ve yarışabilme hakkına sahiptir.

İsviçre'de devlet başkanı ardışık olmayan (1) yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

Avrupa kıtası ülkeleri içerisinde sınırsız dönem uygulamasının uygulandığı diğer ülkeler Belarus, İtalya, İzlanda ve son olarak da Birleşmiş Milletler tarafından henüz tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'dir.

Avrupa kıtasında devlet başkanının görev süresinin sınırlandırılmasına yönelik herhangi bir kuralın olmadığı ülkelerin tamamında monarşi rejimi geçerlidir. Bu ülkeler, Andorra, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç, Lihtenştayn, Lüksemburg, Monako, Norveç ve Vatikan'dır. Vatikan'da dini otoritenin tam hakimiyeti geçerli olup, teokrasi rejimi geçerlidir. Aynı zamanda devlet başkanı statüsünde de bulunan katoliklerin ruhani lideri Papa'nın görev süresi ömür boyudur.

Tablo-8: Avrupa Ülkelerinde Devlet Başkanlarının Görev Süresi Üzerine Sınırlama

Dönemsel Sınır	Ülke
Görev Sınırlaması Yok	Andorra, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç, Lihtenştayn, Lüksemburg, Monako, Norveç, Vatikan*
(5) yıl tek dönem	Malta
(4+4) yıl iki dönem	Bosna Hersek**, Letonya, Moldova
(5+5) yıl iki dönem	Almanya, Arnavutluk, Bulgaristan***, Çekya***, Estonya, Fransa***, Hırvatistan, Karadağ, Kıbrıs***, Kosova, Kuzey Makedonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Portekiz****, Romanya, Sırbistan, Slovakya***, Slovenya, Türkiye, Ukrayna***, Yunanistan
(6+6) yıl iki dönem	Avusturya, Finlandiya*****
(7+7) yıl iki dönem	İrlanda
Sınırsız (6) aylık dönemler	San Marino*****
Sınırsız (1) yıllık dönem	İsviçre*****
Sınırsız (4) yıllık dönem	İzlanda
Sınırsız (5) yıllık dönem	Belarus, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Sınırsız (7) yıllık dönem	İtalya

*Devlet Başkanı (Papa) ömür boyu görev yapmaktadır.

** Devlet Başkanı iki ardışık dönemde (4+4) görev yaptıktan bir dönem (4) sonra yeniden görev yapabilir.

***Devlet Başkanı yalnızca iki ardışık dönemde (5+5) görev yapabilir.

****Devlet Başkanı iki ardışık dönemde (5+5) görev yaptıktan bir dönem (5) sonra yeniden görev yapabilir.

*****Devlet Başkanı yalnızca iki ardışık dönemde (6+6) görev yapabilir.

***** Devlet Başkanı (Kaptan Regent) ardışık olmayan 6 aylık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir, ancak yeniden seçilebilmesi için görev süresinin bittiği tarihin üzerinden (3) yıl geçmesi gerekmektedir.

***** Devlet Başkanı ardışık olmayan (1) yıllık dönemlerde sınırsız kez görev yapabilir.

IX. GENEL TABLO: DÜNYADA EN UZUN SÜRE GÖREV YAPAN SİYASİ LİDERLER VE DÖNEM SINIRLAMASI

Tablo-9'daki veriler mütemadi siyasi liderliği hem yıl olarak hem de dönem olarak görmemize imkan sağlayan çok önemli bir tablo.

Kamerun devlet başkanı Paul Biya tam 6 dönem devlet başkanlığı görevini sürdüren bir siyasi lider. 48 yıldan bu yana Kamerun'da tek adam olarak iktidarda bulunuyor.

Teodoro Nguema Mbasogo Ekvator Ginesi'nde 42 yıldır iktidarda bulunuyor. O da Paul Biya gibi 6 dönem devlet başkanlığı görevini yürüten bir siyasi lider.

Uganda'nın unutulmaz diktatörü İdi Amin'den sonra tarihe geçecek olan bir başka siyasi lider Yoweri Kaguta Museveni. Kendisi 7 dönem, toplamda 36 yıldan bu yana devlet başkanlığı görevini sürdürüyor.

Çad devlet başkanı Idriss Déby Itno 31 yıldır devlet başkanlığını sürdürüyor. Itno 5 defa sınırsız 5 yıllık dönemden oluşan dönem sınırını aşmış bulunuyor.

Isaias Afewerki 1993 yılından bu yana Eritre Devlet başkanı. Toplamda 28 yıl görev yapan Afawerki'yi komşusu Cibuti devlet başkanı İsmail Ömer Gulle takip ediyor. Gulle sınırsız 5 yıllık dönemden oluşan devlet başkanlığı görevini tam 4 kez sürdüren bir siyasi lider.

Afrika'nın bu kötü siciline benzer uygulamaları aynı yoğunlukta olmasa da Asya ülkelerinde de görebiliyoruz. Kamboçya devlet başkanı Hun Sen 1985 yılından bu yana devlet başkanı. Kamboçya anayasasında devlet başkanı için öngörülen bir dönem sınırlaması kuralı mevcut değil. Merkezi asya'da Tacikistan devlet başkanı İmamali Rahman yaklaşık 30 yıldan bu yana görevini sürdürüyor. Özbekistan ve Türkmenistan daki durum Tacikistan'dan farklı değil. Bu ülkelerde de uzun süreli ve kalıcı siyasi liderlik geçerli. Şevket Mirziyoyev 18 yıldan bu yana Özbekistan'da iktidarda bulunan bir siyasi lider.

Tablo-9: Dünyada En Uzun Süre Görev Yapan Siyasi Liderler

(1)Kaç yıldan bu yana görev yapıyorlar?

(2)de jure: Anayasada yer alan görev süresi (dönemsel sınırlama) uzunluğu ne şekildedir?

(3)de facto: devlet başkanı kaç dönemdir görev yapıyor?

Lider	Ülke	(1)	(2)	(3)
Paul Biya	Kamerun	48	Sınırsız (7) yıllık dönem	6*
Teodoro Nguema Mbasogo	Ekvator Ginesi	42	İki dönem (7+7)	6*
Dennis Sassou Nguesso	Kongo	24	Görev Sınırlaması (5+5+5)	4*
Hun Sen	Kamboçya	36	Görev Sınırlaması Yok	1985'ten günümüze
Yoweri Kaguta Museveni	Uganda	35	Sınırsız (5) yıllık dönem	7
Idriss Déby Itno	Çad	31	Sınırsız (5) yıllık dönem	5*
İmamali Rahman	Tacikistan	29	Görev Sınırlaması (7+7)	4*
Isaias Afewerki	Eritre	28	Görev Sınırlaması (5+5)	1993'ten Günümüze *
Sir Colville Young	Belize	28	Görev Sınırlaması Yok	1993-2021 *
Aleksandr Lukaşenko	Belarus	27	Sınırsız (5) yıllık dönem	5

Tablo-9 devamı: Dünyada En Uzun Süre Görev Yapan Siyasi Liderler

(1)Kaç yıldan bu yana görev yapıyorlar?

(2)de jure: Anayasada yeralan görev süresi (dönemsel sınırlama) uzunluğu ne şekildedir?

(3)de facto: devlet başkanı kaç dönemdir görev yapıyor?

Lider	Ülke	(1)	(2)	(3)
İsmail Ömer Gulle	Cibuti	22	Sınırsız (5) yıllık dönem	4
Vladimir Putin	Rusya	22	Görev Sınırlaması (6+6)	2*
Tuilaepa Aiono Sailele Malielegaoi	Samoa	23	Görev Sınırlaması Yok	1998'den günümüze
Paul Kegame	Ruanda	21	Görev Sınırlaması (5+5)	2*
Recep Tayyip Erdoğan	Türkiye	18	Görev Sınırlaması (5+5)	1*
İlham Aliyev	Azerbaycan	18	Sınırsız (7) yıllık dönem	4*
Şevket Mirziyoyev	Özbekistan	18	Görev Sınırlaması (5+5)	1*
Dési Bouterse	Surinam	17	Sınırsız (5) yıllık dönem	2*
Lee Hsien Loong	Singapur	17	Görev Sınırlaması Yok	2004'ten günümüze

Notlar:

- *Paul Biya: Biya, ayrıca 1975-1982 arasında başbakan olarak görev yapmıştır.
- * Teodoro Nguema Mbasogo: Mbasago ilk kez 1979 askeri darbesi ile göreve gelmiş olup halen cumhurbaşkanı olarak görev yapmaktadır.
- *Dennis Sassou Nguesso: Nguesso, ayrıca 1979-1992 arasında da devlet başkanı olarak görev yapmıştır.
- * Idriss Déby Itno: Itno, ilk kez 1990 askeri darbesi ile göreve gelmiş, 1990-1996 yılları arasında darbe döneminde de devlet başkanlığını yürütmüştür.
- * İmamali Rahman: Tacikistan parlamentosu, 2016 yılında "Ulusun Lideri" unvanlı Cumhurbaşkanı Rahmon'un sınırsız sayıda görevde kalmasına izin veren anayasa değişikliğini kabul etmiştir.
- * Isaias Afewerki : Eritre bağımsızlığını kazandığı 1993'ten bu yana Afeweki başkanlığında oluşturulan geçici hükümet ile yönetilmekte olup, devlet halen inşa aşamasındadır.
- * Sir Colville Young :Devlet Başkanı İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'i Belize'de temsil eden Young 1993'ten beri Belize Genel Valisi olarak görev yapmış, aynı görevden 2021 yılında emekli olmuştur.
- * Vladimir Putin : Putin, ayrıca 1999-2000 ve 2008-2012 yılları arasında Başbakan olarak görev yapmıştır. 2020 yılında yapılan referandum ile Putin'in 2036'ya kadar görevde kalabilmesinin önünü açan anayasa değişikliği halkın yaklaşık %80'inin desteğiyle kabul edilmiştir.
- * Paul Kagame : 2015 yılında yapılan referandum ile Kagame'nin görev süresini uzatan anayasa değişikliği halkın yaklaşık %98'inin desteğiyle kabul edilmiştir.
- * Recep Tayyip Erdoğan : Erdoğan, ayrıca 2003-2014 yılları arasında başbakan ve 2014-2018 yılları arasında da cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır.
- * İlham Aliyev :2016'da yapılan referandum ile Aliyev'in görev süresini uzatan anayasa değişikliği halkın yaklaşık %80'inin desteğiyle kabul edilmiştir.
- * Şevket Mirziyoyev :Mirziyoyev, ayrıca 2003-2016 yılları arasında başbakan olarak görev yapmıştır.
- * Dési Bouterse : Bouterse, ayrıca ülkesinin askeri yönetim altında olduğu 1980-1987 yılları arasında Ulusal Askeri Konsey Başkanı olarak liderlik yapmış, 2020 yılında gerçekleşen seçimlerde yeniden devlet başkanı adayı olmamıştır.

X. SONUÇ

Bugün modern demokrasilerde yaşanan uzun süreli, uzatmalı ve kalıcı iktidar mücadelesi neticesinde yaşanan ılımlı-kontrollü baskı ve korku rejimi (anokrasi) ya da bunun çok daha ileri bir aşamaya ulaşması neticesinde ortaya çıkan despotizm ya da tiranlık rejimlerini tasfiye etmenin tek yolu devlet başkanlarının görev ve makamda kalma sürelerini kesin ve katı kurallara bağlayarak sınırlamaktan geçmektedir. Anayasacılık felsefesinin özü ve tanımı “*iktidarın sınırlandırılması*”dır. Yapılması gereken anayasa içerisinde bir kural geliştirmek ve devlet başkanlarının görevde kalma süresini en fazla iki dönem (maksimum 10 yıl) ile sınırlandırmaktır.

Latin Amerika ve Afrika’daki pek çok ülkede yaşanan tecrübe; ayrıca Çin ve Rusya gibi iki büyük ülkede devlet başkanları için anayasal kuralın hiçe sayılarak değiştirilmesi ve uzatılması uygulamaları bizim anayasa reformuna olan güvenimizi ve inancımızı azaltmış olabilir. Bu bakımdan halkın, yani milletin bizatihi hak ve özgürlüklerine sahip çıkması ve en azından seçim dönemlerinde ellerinde bulunan tek silahı yani, “rey”i doğru yönde kullanmaları gerekir. Kahredici olan irrasyonaletin rasyonalitenin önüne geçmesi gerçeğidir. İrrasyonel millet iradesi despotizm ya da tiranlık rejimlerine destek verdiği için fasit daireden kurtulmak maalesef mümkün olmamaktadır.

Özetle ve sonuç olarak anayasacılık felsefesine dayalı bir anayasal görev süresi sınırlaması kuralının oluşturulmasından önce sivil iradenin, yani milletin erdemli bir bilinç ve idrâke sahip olması önem taşır. Bu olmadan siyasi iradenin kendi kendini bağlayacak bir adım atması pek mümkün görünmemektedir.

Kaynakça²

Agence France-Presse (AFP)
<https://www.afp.com/>

Buchholz, K. 2020. Who are the Longest Serving Representatives in the House?
26 Nov. 2020. Statista.
<https://www.statista.com>

Clark, D. 2020. Longest Serving MPs in the United Kingdom (UK) Parliament
2019.
<https://timesofindia.indiatimes.com/world/longest-serving-world-leaders-still-in-power/articleshow/68716076.cms>

Clarke, D. Africa's Longest-Serving Leaders, 13 January 2021
<https://www.reuters.com/article/us-africa-presidents-factbox-idUSKBN29I1N2>

Feldman, S. 2019. Where the World's Longest-Serving Leaders Hold Office,
Statista.
<https://www.statista.com/chart/17576/longest-serving-world-leaders/>

Felter, C. 2019. Africa's Leaders for Life, Council on Foreign Relations.
<https://www.cfr.org/background/africas-leaders-life>

Hanna, J. 2019. Africa's Current Longest-Serving Leaders
<https://edition.cnn.com/2017/01/19/africa/africa-gambia-longest-serving-leaders/index.html>

Kramer, V. 2019. The 10 Longest-Ruling Dictators in The World,
<https://www.gazetadopovo.com.br/wisep-news/the-10-longest-ruling-dictators-in-the-world/>

Kristof N. D. 1998. Death Doesn't End Rule of Kim Il Sung, 'Eternal President',
New York Times, Sept. 7, 1998,

---

² Not: Bu çalışma içerisinde yer alan tablolardaki veriler bir değil, çok sayıda kaynaktan çapraz sorgulama ve doğrulama teyidleri yapılmak suretiyle oluşturulmuştur. Yararlandığımız başlıca kaynaklar aşağıda yer almaktadır.

<https://www.nytimes.com/1998/09/07/world/death-doesn-t-end-rule-of-kim-il-sung-eternal-president.html>

Mngomezulu, B. R. 2013. The President for Life Pandemic: Kenya, Zimbabwe, Nigeria, Zambia and Malawi. Adonis & Abbey Publishers Ltd.

Mochere, V. 2021. Top 20 Longest Serving State Leaders in The World 2021
<https://victor-mochere.com/top-20-longest-serving-state-leaders-in-the-world>

Niall McCarthy, 2018. Putin Forever, Mar 19, 2018. Statista.
www.statista.com

Owen, R. 2012. The Rise and Fall of Arab Presidents for Life. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.

Ratner, P. 2018. The 7 Longest Ruling Dictators in The World, (11 Feb 2018)
<https://bigthink.com/paul-ratner/the-7-longest-ruling-dictatorships-in-the-world>

Solomon, S. & Casey Frechette, C. 2020. How Long Have Africa's Presidents Held Office?, Voice of America (VOA) .
<https://projects.voanews.com/african-presidents/>

Statista, 2019. Where the World's Longest-Serving Leaders Hold Office (April 3, 2019)
<https://www.statista.com/chart/17576/longest-serving-world-leaders/>

Svolik, M. W. 2012. The Politics of Authoritarian Rule, (Cambridge Studies in Comparative Politics) , Cambridge University Press.

Thomson Reuters Agency, 2020. Factbox: Africa's Longest-Ruling Leaders, Feb. 28, 2020. (Reporting by Aaron Ross; Editing by Peter Cooney, Alessandra Prentice)
<https://www.usnews.com/news/world/articles/2020-02-28/factbox-africas-longest-ruling-leaders>

Wamochie, R. 2020. Top 10 Longest-Serving Leaders in Africa,
<https://www.the-star.co.ke/news/2020-02-06-top-10-longest-serving-leaders-in-africa/>

Wikipedia, List of Longest-Reigning Monarchs
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_longest-reigning_monarchs

Wikipedia, List of Current Longest-Ruling Non-Royal National Leaders
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_current_longest-ruling_non-royal_national_leaders

Wyk, Jo-Ansie van. 2007. Political Leaders in Africa: Presidents, Patrons or Profiteers?. ACCORD Occasional Paper Series. 2.

Zoë E. 2020, Longest Serving State Leaders
<https://www.businessinsider.com/worlds-longest-serving-leaders-2020-7>